

УДК 371.134 (477.87) «1919/1938»

Розлуцька Г. М.*

**АНАЛІЗ ПРОДУКТІВ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ВЧИТЕЛІВ
У ЗАКАРПАТТІ (1919 – 1938 РР.)**

У статті виявлено і проаналізовано продукти навчально-методичної роботи вчителів у Закарпатті (1919 – 1939 рр.). Установлено, що до них належать навчальні програми, методичні рекомендації, порадики, підручники, збірники, статті в періодичних фахових виданнях, виступи, які створили умови для якісної освіти закарпатців рідною мовою. Провідними принципами були гуманізація навчання, доступність, природовідповідність, взаємозв'язок теорії та практики, єдності виховання й навчання. При створенні власних продуктів навчально-методичної роботи педагоги брали за взірць краєві місцеві та європейські зразки, віддзеркалюючи загальні закономірності й характерні особливості розвитку регіону.

Ключові слова: навчально-методична робота, засоби навчання рідною мовою, навчально-методична література, методичні рекомендації, порадики, збірники, статті у фахових періодичних виданнях.

Удосконалення системи освіти, підвищення якості освітніх послуг – актуальна науково-практична проблема, вирішення якої вимагає приведення наявного науково-методичного забезпечення відповідно до потреб суспільного розвитку та вимог науково-технічного прогресу. Маркером якості освіти є результативність навчально-методичної роботи. Аналіз продуктів навчально-методичної роботи відтворює уявлення про час, простір і сили, які суспільство бажає «навіяти» учням, дозволяє оцінити соціальні, політичні й культурні параметри певного суспільства.

Аналіз законодавчо-нормативних документів нашої країни (законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», Національної доктрини розвитку освіти, Державної програми «Вчитель») свідчить про цілеспрямованість держави щодо якості освіти, кваліфікаційного рівня педагогічних і науково-педагогічних працівників та результативності їх професійної діяльності. Проте реальний стан справ в освіті не відповідає задекларованим пріоритетам.

Удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів на сучасному етапі немислиме без вивчення і врахування історичного досвіду, сформованої традиції професійного вдосконалення вчителів. Звернення до джерел педагогічної думки дає змогу виявити регіонально-культурні відмінності активізації творчого потенціалу вчителя, визначити суттєві характеристики педагогічної професії в умовах суспільно-політичних трансформацій.

У цьому контексті актуалізується вивчення педагогічних явищ і фактів у системі освіти Закарпаття у період з 1919 р. по 1938 р., яка була унікальна через демократичний державний устрій і полікультурність регіону. Тогочасні культурно-історичні процеси в Закарпатті певною мірою схожі на сучасний етап розвитку освіти в Україні через зміни державної освітньої політики, упровадження творчих підходів до форм і методів педагогічної діяльності, варіативні навчально-виховні технології, тісну міжнародну співпрацю, утвердження соціальних традицій в освіті. Реформування освіти в означений період призвело до активізації педагогічних пошуків, які стали підґрунтям оновлення змісту й напрямків підготовки вчителя, чинниками його професійного вдосконалення.

Проблеми розвитку вітчизняної освіти і шкільництва в історичній ретроспективі висвітлено в напрацюваннях Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, В. Кеміня, А. Вихруща, І. Курляк, Т. Завгородньої, І. Козловської, В. Чайки, М. Чепіль та ін. Розв'язання проблеми розвитку та формування освіти в Закарпатті започатковано в дослідженнях О. Бенци, І. Дацків, Л. Маляр, І. Небесника, Н. Марфинець, В. Росула, В. Химминця, О. Фізеші, О. Яцини. Проте в їхніх наукових розвідках результати професійної діяльності вчителів розглядалися дотично.

© Розлуцька Г. М.

Мета нашої статті – виявити і проаналізувати продукти навчально-методичної роботи вчителів у Закарпатті (1919 – 1939 рр.).

Перебування Закарпаття у складі Чехословацької республіки в 1919-1939 рр. зумовило розробку низки урядових документів, розпоряджень, наказів, рекомендацій з питань освіти, як державного так і регіонального значення, які кардинально змінили погляди на мету, завдання та зміст освіти. Відповідно до змін у суспільно-політичному житті освітяни ініціювали модернізацію навчальних планів. Авторитетні педагоги об'єднувалися у творчі групи для розроблення методичних новинок. Розробники рекомендували вивчати навчальний матеріал послідовно за концентричним принципом і повторювати раніше вивчене, для викладання кожного предмета розроблялися методичні вказівки. Навчально-виховний процес у кожному навчальному закладі здійснювався за оригінальним навчальним планом, який узгоджували з регіональними органами управління освітою і затверджували на вчительських конференціях [7].

Цінним здобутком методичної роботи вважаємо підготовку та видання навчально-методичної літератури, рекомендацій, порадників, підручників і посібників українською мовою та наповнення ними вчительських бібліотек. Сподвижниками у справі українського книготворення були прогресивні освітньо-культурні діячі краю. Головною метою їх видавничої діяльності було побороти відсутність підручників, а відтак і низький рівень знань учнів. Засоби навчання рідною мовою стали дієвими в боротьбі з низьким рівнем грамотності підкарпатського населення [2, с. 29].

У період формування системи навчально-методичної роботи з педагогічними працівниками між 1919 та 1926 роками для навчання використовували підручники теологічного спрямування, укладені рідною мовою. Як свідчать першоджерела, популярністю користувались «Руська читанка» (П. Гашпар), «Буквар», «Азбука», «Методична граматики карпаторуського язика» (А. Волошин), «Азбука і читанка» (С. Горзо), «Фізика» (С. Фенцик), «Біблія» (М. Микита), «Катехізм» (І. Кутка), «Літургіка» (М. Григаший), «Молитвеник» (І. Кизак) «Єстествознаніє» (І. Поливка). Підручники написано етимологічним правописом карпаторуської мови і не відповідають нормам української або російської мови [7, с. 31].

Крім підручників для навчання рідною мовою, кожний учитель потребував розроблених відповідно до нормативних документів методичних рекомендацій до викладання. Методичні рекомендації для викладання – це компас для вчителя, за допомогою якого він має орієнтуватися в поданні учням навчального матеріалу під час своєї роботи. Частково в роботі педагога послуговувались методичними рекомендаціями, які було розроблено за зразком чеських або мадярських методичних праць. В інших випадках питання методики викладання було прерогативою вчителя. Єдиний тогочасний державний документ «Нормальні дефінітивні учебні основи» трактував самостійність добору методики на підставі того, що вчитель має використовувати прийоми і засоби викладання відповідно до індивідуальних особливостей учнів.

Для підвищення якості навчання та результативності навчально-виховного процесу вчителі-практики вимагали узгодження навчально-методичного забезпечення. Важливими продуктами навчально-методичної роботи стали «руководства», тобто рекомендації для вчителів. Методичні поради А. Волошина представлені також у вступній статті до підручника «Наука стилизації для IV. V. и VI кл. народных школ» (1923 р.) під назвою «Ко панам учителям». Автор значну увагу приділяє вдосконаленню змісту і форм навчання, закликає педагогів формувати в учнів любов до рідної землі, розвивати образне й логічне мислення, формувати навички володіння діловою мовою. Отже, дидактичний матеріал характеризувався національною спрямованістю і слугував синтезу теорії з практикою. Як зазначає М. Кляп, «рекомендації А. Волошина – це важливий крок на шляху до вдосконалення методики навчання мови у школах. Вони мають значення не лише для вивчення граматики рідної мови, але і ряду інших предметів, тобто мають загально-педагогічний характер» [4, с. 74].

Зацікавлення викликає зміст навчально-методичних рекомендацій за авторством державного вчителя державної школи І. Лизака. У змісті посібника висвітлено такі змістові лінії: головні положення «Малого шкільного закону ЧСР», питання організації діяльності навчального закладу, рекомендації для складання навчальних планів і програм та подано навчальний план і програми. Він укладений автором на підставі рекомендацій «Вісника МШНО», вимог до шкільної документації та учнівських робіт [6].

Програми і навчальні плани для всіх типів навчальних закладів були сформовані за зразками чехословацьких і відрізнялись від попередніх поглибленим вивченням природничо-математичних дисциплін, а також граматики, історії, географії, філософської пропедевтики. Усе це загостило проблему створення підручничкової бази, яка могла б забезпечити викладання передбачених програмами предметів. Ідея створення стабільних навчальних підручників згідно із розробленими навчальними планами та програмами не раз обговорювалася на з'їздах учителів і на шпальтах місцевої періодики, адже вона приваблювала перспективою кристалізації вимог щодо змісту освіти і можливістю формування єдиних критеріїв оцінки знань учнів.

Висока продуктивність підручникотворення спостерігається в період між 1927 та 1938 роками. На цей час припадає підвищення загального професійного рівня педагогів, усвідомлення їх відповідальності про освіту власного народу та зростання економічного стимулювання видавничої діяльності. До когорти засновників українського підручникотворення у краї долучаються талановиті педагоги – Ф. Агій, О. Білоусенко, В. Бірчак, М. Велигорський, Ю. Герзанич, Б. Заклинський, Г. Кормош, Ф. Кубець, С. Кутлан, Марійка Підгірянка, Ю. Ревай, С. Фенцик, М. Шпіцер та ін., які створили понад 100 різноманітних підручників [3, с. 28].

Зазначимо, що, незважаючи на ідеологічні розходження в суспільно-політичних поглядах авторів підручників, процес підручникотворення у краї відбувався в контексті врахування регіональних соціокультурних умов, збереження національних підходів і традицій у навчанні та вихованні й урахуванні загальноєвропейських вимірів в освіті. Зміст підручників наповнювали матеріали про культурні традиції закарпатців, релігійні уподобання, звичаї, одяг, побут, ремесла, свята тощо. Актуальною була ідея створення регіональних підручників, які б максимально враховували особливості, географічну, економічну, політичну й культурну ситуацію в конкретному регіоні. Варто відзначити, що прагнення «навести порядок» у справі видання навчально-методичної літератури й уніфікувати процес їх підготовки та випуску стало важливою функцією держави.

У зв'язку з уведенням 1930 р. предмета «Краєзнавство» до навчальних планів усіх народних шкіл виникла потреба нових підручників. Міністерство шкільництва і народної освіти у Празі високо оцінило підручник О. Маркуша і М. Шпіцера «По родному краю» і рекомендувало використовувати його при викладанні краєзнавства. У рамках вивчення історії рідного краю інтерес викликає підручник В. Пачовського «Історія Підкарпатської Русі. Часть I» (1921). До цього Закарпаття розглядалось у контексті угорської історії. Друга частина історії Закарпаття В. Пачовського (1938 р.) вийшла з друку у Львові. Історична концепція автора була продовжена у працях В. Крип'якевича, В. Гаджеги, М. Лелекача, І. Кондратовича, Ф. Потушняка, І. Гранчака та ін. Вагомим здобутком стала «Фізика и хемия для низших клас середных школ и для горожанських и народных школ» у співпраці А. Волошина з М. Велигорським (1932 р.). Ця праця також містить методичні поради щодо викладання фізики. Метою підручника було надати учням цілісне поняття про світ та фізичні явища, що лежать в його основі.

Демократичний устрій Чехословацької республіки сприяв запровадженню в навчальні плани шкіл суспільних дисциплін. Здебільшого в міжвоєнний період вони називалися «Гражданська наука». Одним із перших методичних підручників для учителів стала праця Д. Волковського (1925 р.). Переклад чеського підручника «Обчанска наука а вихова» здійснено О. Маркушем і В. Машкаренцем. 1937 року у Празі було опубліковано «Учебник горожанської науки і виховання» М. Скоржепи та М. Перейми. У ньому висловлюються думки про любов до ближнього і свого народу, про суспільні

цінності та користь праці, про значення здоров'я і освіти. Цікавими є також завдання, що супроводжують виклад матеріалу та подані в кінці розділів. Вони мають на меті налагодити зв'язки теорії з практикою.

1933 року шкільний реферат Крайового Уряду Підкарпатської Русі виніс рішення про затвердження нових навчальних планів з обов'язковими щотижневими уроками співу. Основним предметом вивчення в школі був церковний спів (ознайомлення з церковними книгами і правилами відправи Богослужіння, вивчення гласів ірмологіона, духовних піснеспівів, читання псалмів і апостолів і т. ін.). Переважну більшість нотної та навчальної літератури складали угорські й чеські підручники, оскільки україномовних на той час не існувало: Bardos-Kishonti «Szall az ének» («Лунає пісня»), Hohmann-Bloch «Hegedü iskola» («Скрипкова школа»), Bato-Csukás «Zongora iskola» («Фортепіанна школа»), Bato-Csukás «Harmonium iskola» («Органна школа»), Kerényi «Énekes ABC» («Азбука співу»), Harmath-Karvaly «Magyar fiúk nótáskönyve» («Співаник для угорських хлопців»), Smiral Jaro «Škola zpevu» («Школа співу») та ін.

Кількість шкільних музичних виконавських колективів постійно збільшувалася, а тому потребувала розширення репертуару, який би відповідав інтересам і запитам дітей. Це спонукало місцевих композиторів-аматорів до творчої праці. Найбільшою популярністю користувалися шкільні співаники й хорові збірники. Намагаючись зробити їх якомога доступнішими для підростаючого покоління, упорядники свідомо акцентували свою увагу на народній пісні, вважаючи її найкращим засобом суспільного і мистецького виховання.

Однією з перших спроб створити шкільний співаник стала праця Л. Тиблевича «Русский пѣсенник для дѣтей и молодежи» (Ужгород: «Боян», 1920). Інший збірник пропонує для дитячого музикування у школі місцевий народно-пісенний матеріал: Григорій Гузенний «Сборник трехголосных песен для школьных детских хоров», виданий у Великому Березному 1930 р. Пізніше цю справу продовжила Платоніда Щуровська-Росиневич, яка підготувала до друку збірку «21 народна пісня в триголосному укладі для шкільних хорів» (Ужгород, 1936 р.), а також Гриць Мельник та Петро Миговк, які стали упорядниками співаника «Школьный дѣточий хор», зом. 1, виданий у Празі 1937 року.

Цікавим прикладом місцевої інструментальної дидактичної літератури є педагогічні п'єси для фортепіано Ж. Лендела, написані на основі українського й угорського фольклору Закарпаття, що відрізняються зручною фактурою і професійною майстерністю. Поліфонічні твори, етюди, програмні п'єси і танці написані зрозумілою дітям музичною мовою і до сьогодні залишаються в репертуарі учнів дитячих музичних шкіл. У творчому доробку Ж. Лендела є також пісні на вірші Ш. Петефі, О. Ороні, Л. Бако, Й. Атілли та обробки народних пісень, які публікувались на сторінках обласної преси і в репертуарних збірниках для художньої самодіяльності.

На допомогу вчителям музики в періодичній пресі систематично друкувались методичні поради щодо проведення занять, організації колективів, підбору репертуару тощо. Крім того Педагогічне товариство здійснювало видання підручників з теорії музики, які б допомагали широкому колу любителів музичного мистецтва оволодіти музичною грамотою. Так 1937 року центральне видавництво м. Севлюш випустило підручник «Орішок теорії музики». Зважаючи на доступність викладу матеріалу, посібник можна було використовувати і як підручник для учнів музичних шкіл. Автор М. Беловарій у вступному слові зазначає, що його «старанням було зібрати коротко по можливості все, що потребує кожна освічена людина (особливо в музичних формах), щоби могла порозуміти музичні твори, якими – дякуючи можливостям техніки (радіо) – може щоденно насолоджуватись» [1, с. 3].

Відчувалася гостра нестача підручників і навчальних посібників з різних напрямків фахової підготовки, тому створення підручників та інших засобів навчання рідною мовою було пріоритетом для педагогів професійної освіти. Зазвичай викладачі укладали навчальні підручники й посібники, готували до друку і навіть видавали

їх за власний кошт. Спільними для навчання в будь-яких фахових навчальних закладах були підручники для вивчення таких предметів, як релігія, німецька мова, історія, географія, природознавство, хімія, математика, руська та чеська мови й ін. Тому для навчання послуговувались тими ж підручниками, які використовувались у середній школі, наприклад: «Грамматика руської мови для молодших класів середніх та горожанських шкіл» І. Панькевича, «Наука про віру» О. Бокшая, «Всесвітня історія для середніх шкіл» А. Іванчов, «Зоологія для нижчих класів середніх шкіл» І. Верхратського, «Неорганічна хімія і технологія» Е. Швагра.

У медичній підготовці використовувались підручники та навчальні посібники авторів Й. Дердя, В. Немця, А. Новака, І. Сабова, Й. Чорби та ін. Здійснити остаточний перехід на навчання рідною мовою в «Інститутіпологових асистенток» змогли тільки 1932 року з виходом «Підручника дляпологових асистенток» за авторством доктора медицини Ф. Пахнера та доктора юридичних наук Р. Бебра (1932 р.), у змісті якого реалізували навчальну програму Міністерства громадської охорони здоров'я та фізичного виховання (№ 21.672 від 25 серпня 1930 р.) У державному інституті освіти та вихованняпологових асистенток крім навчальної та лікувальної роботи здійснювалася і наукова діяльність. Наукова бібліотека інституту пишалася науковими роботами відомих професійних лікарів: Галбан-Зайтца «Biologie und Pathologie», «Des Welbes, Bd I-VIII», Вінтер-Галбана «Operative Geburtshilfe», Додерлайн-Кроніка «Operative Gynaeakologie, Bd I.», Велбела «Freuenhellkunde I. Bd» та «Abhandlungen a d. Geburtshilfe, Bd I-VIII», Ф. Горалека «Консервативне лікування жіночих хвороб», підписками медичних журналів «Zentralblatt für Gynaeakologie» та «Monatschrift für Geburtshilfe».

Особливу цінність з науково-методичного погляду становлять опубліковані праці викладачів інституту: «Вага новонароджених у межах подружжя та поза подружжям та її значення у акушерстві» (Братиславські лікарські листи. Випуск 6/1927. Зошит 6), «Діяльність нирок під час вагітності» (Братиславські лікарські листи. Випуск 12/1932. Зошит 9), «Рак бартолінової залози» (Братиславські лікарські листи. Випуск 15/1935. Зошит 3), «Лікування з гормонів яєчників» (Санітар. Випуск 10/1936. Зошит 7), «Чужорідне тіло у жіночому сечовому міхурі» (Братиславські лікарські листи. Випуск 17/1937. Зошит 1).

Прискорювала вивчення рідної мови «Грамматика української мови» (1931 р.), розроблена й видрукувана за участю А. Штефана. У звіті дирекції Державної руської торговельної академії в Ужгороді за 1923-1924 рр., підготовленому А. Штефаном, зазначалося, що за кошт викладачів Торговельної академії вийшла друком «Читанка для 1 і 2 року навчання». Найважливішим результатом методичних пошуків у створенні фахового підручника стали «Торговельна наука для 1 року навчання» та «Товарознавство для 1 і 2 року навчання», підготовлені професорами А. Штефаном та І. Цьоканом.

Високий рівень і якість фахового навчання в Підкарпатській Русі давали можливість студентській молоді та викладачам підвищити кваліфікацію у вищих навчальних закладах, передусім Празькому, Братиславському, Львівському, Будапештському, Віденському університетах. Завдяки добре налагодженим взаємозв'язкам після навчальних студіювань закарпатці поверталися на батьківщину. Свій професійний рівень у європейських навчальних закладах підвищили О. Маркуш та Ю. Ревай. Отримавши неоціненний досвід навчання в європейських вищих навчальних закладах, осягнувши переваги освіченого суспільства, обидва стали провідниками прогресивних педагогічних ідей у Закарпатті та продукували навчально-методичну літературу, яка акумулювала регіональні педагогічні традиції в поєднанні з європейським досвідом.

Викладачі фахових шкіл проводили безплатні освітні та просвітницькі виступи в культурних і гуманітарних організаціях, фахових корпораціях, надавали консультації місцевим продавцям і ремісникам. Директор торговельної школи Я. Гошек організував постійно чинний консультативний пункт з питань товарознавства, судового діловодства,

банківської справи, виховання та соціальної опіки середньошкільної молоді та студентів торгівельних і фахових шкіл при Земському уряді в Ужгороді [5, с. 15].

Крім вищенаведеного, на наш погляд, А. Волошина можна вважати лідером у продукуванні засобів для навчання та підвищення кваліфікації педагогічних. 1921 року він публікує «Коротку історію педагогіки для учительських семінарій», 1923 р. – «Педагогіку и дидактику для учительських семінарій», 1924 р. – Педагогіку и дидактику» та «О соціальному вихованню», 1930 р. – «Педагогічну психологію», 1932 р. – «Методику», а 1935 р. – «Методику народно-шкільного навчання». Наративом навчально-виховного процесу А. Волошин визначає духовність і національність, а вагомими факторами, що сприяють досягненню такої мети, – вчителя й сім'ю. Цінними видаються методичні поради автора щодо організації навчально-виховного процесу, викладання різних шкільних предметів, специфіки оцінювання знань учнів. Розробляючи методику шкільного навчання, А. Волошин приділив увагу проблемі розроблення навчальних планів і програм, обсягам навчального навантаження учнів, сутності й методам навчання та виховання.

Отже, розвиток навчально-методичного забезпечення освітнього процесу на Закарпатті (1919 – 1938 рр.) сприяв удосконаленню освіти через удосконалення засобів навчання. За короткий історичний період було створено навчально-методичні продукти, які надали можливість закарпатцям отримати якісну освіту рідною мовою. У навчально-методичних розробках реалізовано принципи гуманізації навчання, доступності, природовідповідності, взаємозв'язку теорії та практики, єдності виховання і навчання, вони базувалися на широкому використанні краєзнавства. Результативність творчих пошуків педагогів відображалась у створенні нових навчальних програм, методичних рекомендацій, підручників, шкільних книг, збірників, poradників, фахових статей, доповідей та виступів на радіо.

Провідні педагоги при створенні підручників брали за взірці кращі українські та європейські зразки навчальної літератури. У підручниках віддзеркалювалися загальні закономірності й характерні особливості розвитку регіону. У них містилися матеріали про культурне різноманіття середовища, мову, побут, національний одяг, ремесла, народні звичаї, свята, мистецтво.

Свідченням еволюції продуктів навчально-методичної роботи з учителями є матеріали тогочасної педагогічної періодики. Результати індивідуальної роботи педагога над навчально-методичною проблемою, включаючи навчальні подорожі, роботу з опрацювання педагогічних джерел, теоретичне навчання, ознайомлення з досвідом колег, власні професійні здобутки тощо, оформляли у вигляді публікацій або виступів на радіо. Публікації в педагогічних виданнях та виступи на радіо відбивали методичний рівень авторів, які представляли для ознайомлення колег матеріали власних досліджень теоретичного або прикладного характеру.

Продукти навчально-методичної роботи вчителів Закарпаття (1919 – 1939 рр.) вирізняються своїм різноманіттям і потребують подальшого наукового дослідження.

Література:

1. Беловарій М. Орішок теорії музики / М. Беловарій. – Севлюш, 1937. – 31 с.
2. Берегівська українська гімназія. – Ужгород : Гражда, 1997. – 116 с.
3. Бочек С. Уніфікація горожанських шкіл / С. Бочек // Подкарпатська Русь. – 1927. – Рочник IV. – Чис. 1. – С. 2-5.
4. Кляп М. І. Педагогічна та освітньо-культурна діяльність Августина Волошина в міжвоєнний період (1919-1939) / М. І. Кляп. – Ужгород : Видавництво В. Падяка, 2001. – 149 с.
5. Звіт державної торговельної школи за шкільний рік 1935–1936. – Ужгород, 1936. – 75 с.
6. Лизак І. Руководство для учительства народных школ на Подкарпатской Руси / І. Лизак. – Ужгород : Книгопечатня ОО. Василян, 1933. – С. 7-9.
7. Školství na Podkarpatské Rusi v přítjmnosti. – Praha, 1933. – 49 s.
8. Nemes V. Státní ústav pro vzdělání a výcvik porodních asistentek v Užhorodě v 1927–1936 / V. Nemes. – Užhorod, 1937. – 63 s.

Розлуцкая Г. М.

АНАЛИЗ ПРОДУКТОВ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ РАБОТЫ
УЧИТЕЛЕЙ В ЗАКАРПАТЬЕ (19129 – 1938 РР.)

В статье определено и проанализировано продукты учебно-методической работы учителей в Закарпатье (1919 – 1939 гг.). Установлено, что к ним относят учебные программы, методические рекомендации, советники, учебники, сборники, статьи в периодических профессиональных изданиях, выступления, которые определили условия для качественного образования закарпатцев на родном языке. Главными принципами были гуманизация обучения, доступность, природосоответствие, взаимосвязь теории и практики, единство воспитания и обучения. В процессе создания собственных продуктов учебно-методической работы за образец использовали лучшие отечественные и европейские разработки, в которых отображались общин закономерности и характерные особенности региона.

Ключевые слова: учебно-методическая работа, средства обучения на родном языке, учебно-методическая литература, методические рекомендации, советники, сборники, статьи в профессиональных периодических изданиях.

Rozlutska G. M.

ANALYSIS OF EDUCATIONAL AND METHODOICAL TEACHERS' WORK
IN TRANSCARPATIA (1919-1939 YEARS)

The article is identified and characterized the key products of educational and methodical teachers' work in Transcarpathian region. It is found that the key products of educational and methodical teachers' work included training programs, textbooks, school-books, methodical recommendations and songs collections.

It is concluded that in spite of positive changes in the legal framework of education in Transcarpathia (1919-1939 years), educational and pedagogical process was carried out by training programs adapted to the specific conditions of an educational institution, there was an urgent necessity in methods of training and methodological literature in the native language.

Leading pedagogues during the creation of their own products of educational and methodical work took as a model the best Ukrainian and European samples reflecting general patterns and characteristic features of development of Transcarpathian region.

The guiding principles in the development of educational and methodical products were the principles of accessibility and compliance with challenges of age peculiarities of students, interrelation between theory and practice, unity of training and education, coherence.

Keywords: educational and methodical work, means of education, textbooks, methodical recommendations, educational literature in the native language, Transcarpathia, period from 1919 to 1939 years.

УДК 37.013.42

Султанова Н. В.*

РОЗВИТОК ІДЕЙ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ У ВІТЧИНАНІЙ
ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІНТЕРНАТНИХ УСТАНОВ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТ.)

Статтю присвячено висвітленню основних напрямків і тенденції розвитку теорії й практики соціального виховання в освітніх закладах інтернатного типу в Україні в другій половині ХХ століття. З'ясовано соціально-історичний і педагогічний контексти розвитку соціального виховання, визначено пріоритетні ідеї соціального виховання у вітчизняній педагогічній теорії досліджуваного періоду. Проаналізовано особливості практичного втілення ідей соціального виховання – розглянуто зміст, форми, методи й тенденції розвитку соціального виховання дітей в інтернатних закладах освіти. Розкрито історичні та соціально-педагогічні передумови виникнення інтернатних закладів освіти, визначено етапи їх становлення та розвитку протягом досліджуваної доби.

Ключові слова: соціальне виховання, інтернатні заклади, суспільний характер виховання, суспільно корисна праця.

© Султанова Н. В.